

Prolog

Starleta și bancherul

Banii, celebritatea, frumusețea... În 10 iulie 2015, la Londra, s-au adunat toate ingredientele care să facă din căsătoria lui James Rothschild cu Nicky Hilton evenimentul-vedetă al anului. Cum s-ar putea închipui o „distribuție” mai potrivită? Pe de o parte, strănepoata lui Conrad Hilton, fondatorul lanțului de hoteluri cu același nume. Cu o avere personală de 20 de milioane de dolari, această frumusețe de 32 de ani a fost rând pe rând actriță, manechin și stilistă, după care și-a lansat propria colecție de îmbrăcăminte. Ca și sora ei, foarte controversata Paris Hilton, este membră a „jet-set”-ului american. Ceva mai discretă, totuși, ceea ce nu e prea greu...

De partea cealaltă, moștenitorul „ramurii engleze” a celei mai celebre dinastii de bancheri din istorie, un tânăr discret de 30 de ani, al cărui tată a devenit erou de scandal în 1996, când s-a spânzurat în camera lui dintr-un mare hotel parizian.

James a devenit la rândul lui bancher, preferând totuși viața de gentleman-fermier pe domeniul familial de aproape 700 de hectare, cumpărat de bunicul lui Victor la Rushbrooke, în Suffolk. O proprietate pe care James s-a hotărât să o vândă în vara anului 2015, pentru 24 de milioane de lire. Bancherul știa la ce trebuie să se aștepte de la soția lui: new-yorkeză din cap până-n picioare, Nicky nu avea nici o intenție să pozeze în „lady” de țară în Anglia și să se ocupe de vânzarea sucului de mere, una dintre specialitățile de la Rushbrooke.

În acea vară a anului 2015, tabloidele se întrec să publice detalii și anecdote despre acest eveniment demn de o nuntă regală. Tinerii au acceptat să se căsătorească în grădina serei de portocali

a Palatului Kensington, reședința Prințului moștenitor William și a soției sale Kate Middleton. La brațul tatălui ei, Nicky a făcut senzație în rochia de mireasă creată special pentru ea de Valentino, cu o valoare estimată de 70 000 de euro. Mult mai ieftină decât inelul ei, care a costat peste un milion de euro! Dintr-un ziar aflăm că lui Nicky i s-au zărit chiloții când și-a aranjat rochia; dintr-altul că i s-a prins voalul în roata automobilului Bentley. Dar cronicile stăruie mai ales asupra recepției. Două sute patru zeci și cinci de persoane, alese pe sprânceană, au fost invitate. Printre ele, un număr de celebrități între care Naomi Campbell, Chelsea Clinton, Lionel Richie, Kyle Richards, Mauricio Umansky, Dorothy Wang, Ezra Williams sau Bijou Phillips. Invitații – dintre care unii au fost rugați să ia lecții de etichetă – au fost serviți cu feluri dintre cele mai rafinate, „savant amestec între eleganța englezească și excentricitatea americană”, potrivit ziarului *Daily Mail*. În meniu: cârnăciori de Cumberland stropiți cu muștar, piure de cartofi acompaniat de caviar, foie gras, fripturi de vită de Kobe, homar, risotto cu busuioc și cu pesto și, în încheiere, un bar cu deserturi care propunea nu mai puțin de treisprezece specialități, între care cheesecake cu piersici și zmeură și bavarois cu ciocolată albă. Grandioasa sărbătoare s-a încheiat abia în zori...

La 12 decembrie 1972, un alt eveniment monden făcuse vâlvă: „balul suprarealist” dat de Guy și Marie-Hélène de Rothschild la proprietatea lor Ferrières și la care participaseră, între alții, Salvador Dali și Brigitte Bardot. Cu o sută zece ani înainte, vizita lui Napoleon al III-lea la același castel Ferrières, ridicat de James de Rothschild, fondatorul ramurii franceze, ținuse și ea prima pagină a jurnalelor epocii. Ca și recepțiile londoneze organizate de nepotul său Lionel și la care se înghesuia elita engleză. La Paris ca și la Londra, jurnaliștii vânau și cele mai neînsemnate zvonuri, orice firimitură de informație, încercând să dezvăluie secretele reale sau presupuse ale unor existențe situate la mii de kilometri de cele ale muritorilor de rând. Turiști veniți din lumea întreagă se duceau la Londra să admire strada pe care se înșirau palatele familiei! De la un James de Rothschild la celălalt nu s-a schimbat, de fapt, nimic.

De două secole încoace, de când Meyer Amschel, întemeietorul dinastiei, la începutul secolului al XIX-lea, și-a expediat fiii în cele patru zări ale Europei pentru a fonda o forță financiară unică

în istorie, familia Rothschild trezește curiozitatea, hrănește imaginația și dă naștere fantasmelor, în bine și în rău. Trebuie spus că tot ceea ce îi privește poate fi motiv de visare, de admirație sau de critică – inclusiv cea mai abjectă – bogăția lor proverbială, atât de mare, chiar atât de neconceput încât însuși numele lor a devenit foarte de timpuriu un simbol al banului; originile lor evreiești, care fac din ei, pentru multă lume, „ființe aparte”; parcursul lor, care i-a dus din străduțele sordide ale unui ghetou până pe piscurile ierarhiei sociale la Paris, Napoli, Viena și Frankfurt; stilul lor de viață flamboiant, fără să mai vorbim de uimitoarea lor longevitate. De la începuturile lui Meyer Amschel la Frankfurt acum peste două sute cincizeci de ani, familia Rothschild a trecut prin toate: războaie, crize economice, spolieri, exil și chiar grave lovături ale sortii. Cu toate acestea, tot aici sunt, tot mai figurează în elita bancară mondială și sunt mai bogați decât acum două veacuri. Fără îndoială că perimetrul lor s-a redus: din cinci „case Rothschild” deschise în secolul al XIX-lea – Londra, Paris, Frankfurt, Viena și Napoli –, nu au mai rămas astăzi decât primele două, de altfel unificate. Dar ele continuă să mănuiască afaceri imense; continuă de asemenea să fie prezente în actualitatea economică, așa cum a arătat, în iunie 2016, anunțul fuziunii între Rothschild & Co., grupul financiar relansat de David de Rothschild imediat după naționalizarea din 1981, și banca Martin Maurel. O operație de anvergură, care a dat naștere unui nou ansamblu având în gestiune 34,3 miliarde de euro.

Această longevitate trezește admirația. Ea contribuie și la ivirea a tot soiul de ipoteze, inclusiv dintre cele mai nebunești. Orice-ar fi spus – și spun încă – generații de antisemiți și de adepți ai teoriei comploturilor, excepționala reușită a familiei Rothschild nu se datorează vreunei cauze misterioase. Nu este rodul unei conspirații împotriva națiunilor pe ruinele cărora familia ar fi făcut avere. Deși nu au fost niciodată naționaliști în sensul politic și ideologic al termenului, iar afacerile lor au ajuns de timpuriu la o dimensiune mondială, membrii familiei Rothschild s-au identificat multă vreme cu interesele țărilor unde trăiau și au știut, când a fost nevoie, să dea dovadă de patriotism.

Reușita lor nu este nici rezultatul unei forme dezvoltate de machiavelism. Ea se explică de fapt prin trei factori: originea dinastiei, circumstanțele istorice care au dus la ascensiunea lor

și regulile de conduită pe care le-au adoptat pentru a obține cele mai bune rezultate.

Oricât de paradoxal ar părea, prima forță a Rothschildzilor a fost aceea de a fi evrei. Religia lor le-a adus nenumărate necazuri, dar le-a dat acces la o profesiune în care coreligionarii lor căpătaseră de multă vreme o reputație măgulitoare, mai ales la Curțile germane unde se obișnuia să se facă apel la „evreii Curții” pentru mânuirea banilor și a valorilor. Sprijinindu-se pe rețelele familiale caracteristice religiei lor, Rothschildzii au știut să beneficieze de avantaje din ruperea continentului, divizat pe vremea aceea într-o multitudine de regate și principate independente, toate într-o veșnică pană de bani, și să se facă indispensabili suveranilor strâmtorați. Cu un curaj pe care concurenții lor nu-l aveau și asigurându-și cu iscusință oameni fideli în cercurile conducătoare ale epocii, au folosit banii altora ca să-și crească bogăția proprie, îndeplinindu-și în același timp cu scrupulozitate mandatele care le fuseseră încredințate. Aceasta a fost originea averii lor.

„Marea istorie” le-a venit apoi în ajutor. Marea miză s-a jucat între 1800 și 1820, când întreaga Europă s-a coalizat împotriva lui Napoleon, și în anii care au urmat imediat după căderea imperiului. Originari dintr-o țară ocupată de armata franceză, Rothschildzii și-au ales tabăra în mod firesc și și-au pus incontestabilele talente și averea, deja importantă, în slujba adversarilor Împăratului. Fără războaiele napoleoniene, fără Sfânta Alianță creată în 1815 pentru a împiedica propagarea ideilor „liberale” în Europa și fără tendința Statelor de a cheltui mult mai mulți bani decât aveau, destinul familiei Rothschild ar fi fost cu siguranță diferit: acești trei factori au făcut din ei finanțistii unei Europe hotărât conservatoare și le-au permis să-și desfășoare forțele în noi domenii de activitate.

În sfârșit, pentru a trage cele mai mari foloase din ambianța în care se mișcau, Rothschildzii au respectat reguli care au rămas valabile până în plin secol XX: o înțelegere strânsă între toate „casele”, excluderea de la moștenire a fiicelor și a ginerilor, imposibilitatea, pentru cei care părăseau asocierea, de a pleca cu părțile lor, participații încrucișate la toate nivelele, totul întărit printr-un sistem de alianțe matrimoniale între veri...

Nemaiîntâlnite oriunde altundeva, aceste principii au menținut disciplina în sânul familiei și au evitat orice conflict de anvergură în interiorul dinastiei. Astfel poate fi înțeleasă mai ușor uimirea

pe care a trezit-o înfruntarea între Rothschildii de la Paris și cei din Geneva, care a izbucnit în 2015 pentru utilizarea numelui. Din multe privințe era o premieră, deși în ramura franceză existaseră deja certuri grave în anii 1930.

Deși dă loc la un mare număr de mituri, familia Rothschild aparține deci istoriei. Ea încarnează trecerea de la lumea aristocratică și seniorială în care au evoluat, timp de decenii, și care le-a generat averea, la era marii burghezii industriale. Începând de la Frankfurt, membrii ei s-au implantat în marile capitale europene, apoi și-au lărgit orizontul în toată lumea, din Rusia în Palestina, trecând prin Statele Unite și în Asia. Fiecare generație a pus o piatră la edificiul familial, și nu numai în sfera economică și financiară. Bancheri ai regilor și prinților, pionieri ai căilor ferate, ai telegrafului electric și ai marii industrii, ei au fost și mecenati, constructori – nu mai puțin de 50 de locuințe în două secole –, botaniști, savanți, artiști, filantropi... Unul a fost chiar spion! „Mă întreb dacă nu cumva creierul unui Rothschild are aceeași greutate ca și cel al unui Alexandru cel Mare și dacă acele capacități de categorie diferită, o categorie considerată inferioară, cum ar fi cea de finanțist, comparat cu un cuceritor sau un literat, nu sunt produse de organe asemănătoare de aceeași valoare”, scriau în 1871 frații Goncourt în *Jurnalul* lor, punându-și întrebări asupra reușitei strălucitoare a Rothschildilor și dând mărturie în treacăt de părerea jalnică a epocii lor despre lumea băncilor și a marilor afaceri.

Pe lângă capacitățile excepționale, pentru a înțelege uimitorul destin al acestei dinastii, trebuie de fapt să ne întoarcem la originile ei.

Meyer Amschel, „primul Rothschild”, omul care muncea cu înverșunare și a dus o viață întotdeauna modestă – niciodată nu ești îndeajuns de prudent! – și-o fi imaginat că cei cinci fii ai săi și descendenții lor vor deveni într-o bună zi familia cea mai bogată din lume? Nu este imposibil! Se străduise din greu să devină intermediarul obligatoriu al Curților Princiare germane, să se insezeze în fluxul marelui comerț european și să se lanseze în afaceri bănești. Reușise prin muncă și cu prețul a mii de umilințe, grație puterii rețelei lui și având grijă să-și asocieze foarte devreme fiii la afaceri, organizând un sistem familial capabil să-i asigure perenitatea. În acest fel ajunsese să-și lărgască orizontul mult dincolo de Frankfurt. Acolo unde începuse totul...

Capitolul 1

Frankfurt, 1765

În iunie 1765, doi oameni s-au întâlnit pentru prima dată cu ocazia târgului care, de două ori pe an încă din Evul Mediu, în primăvară și în toamnă, ritma viața în Frankfurt. Era un eveniment major pentru oraș. Între două și trei mii de persoane din toată Germania, dar și din Europa de Nord, Anglia, Franța, Italia și chiar și din îndepărtata Rusie, soseau pe malurile râului Main pentru a schimba între ele tot soiul de mărfuri: produse agricole, lemn, mirodenii, țesături, bijuterii, mătăsuri, arme, dantele, vin, tutun, blănuri... Timp de câteva zile, vacarmul și îngrămădeala făceau orașul să vibreze. În piețe, jongleri, magicieni, comedieni, acrobați și vindecători accentuau și mai mult atmosfera festivă. Pline ochi, hanurile erau rezervate pentru negocieri și discuții de afaceri. Fără îndoială că la una dintre acestea s-au întâlnit cele două personaje ale noastre. Primul era un tânăr de 22 de ani, îmbrăcat cu îngrijire. Mic de statură, avea deja o anume corporolență care avea să se accentueze de-a lungul anilor. Privirea lui pătrunzătoare, care părea că vrea să citească în ochii interlocutorilor, exprima o oarecare suspiciune și chiar condescendență, așa cum se cuvenea cuiva de rangul lui. Pentru că personajul nu era un fitecine: era Kronprinz-ul¹ Wilhelm, viitor landgraf² de Hesse-Cassel – unul dintre numeroasele state care constituiau Sfântul Imperiu roman și al cărui oraș principal era Frankfurt.

Tatăl lui, Frederic al II-lea de Hesse-Cassel, trecea drept unul dintre oamenii cei mai bogați din Europa, ceea ce nu-l împiedica, de altfel, să se arate frugal în toate, inclusiv la masă unde se

¹ Prinț moștenitor.

² Prinț suveran.

mulțumea în majoritatea timpului să ronțăie câteva legume și un pic de carne în chip de prânz. Deloc cheltuitor și de o austeritate financiară care se apropia de zgârcenie, se străduia să amelioreze viața economică a micului său stat – nu atât pentru a asigura bunăstarea populației, cât pentru a-și mări Tezaurul propriu, deseori gol. Astfel că fusese primul care introdusese cartoful în Germania, convins pe bună dreptate că această nouă cultură va aduce un plus de prosperitate țăranilor „săi”, care, în schimb, vor plăti impozite ceva mai mari. Omul nu era un administrator prost... Dar majoritatea veniturilor lui Frederic veneau din vânzarea ca mercenari a supușilor lui bărbați armatelor Europei care făceau cea mai bună ofertă, activitate pe care fiul lui era destinat să o dezvolte în proporții considerabile.

Arborele genealogic al fiului său Wilhelm era cât se poate de prestigios. Prin mama sa, Marie, era nepotul defunctului rege al Angliei George II. Văr cu succesorul acestuia, George III, luase în căsătorie pe fiica regelui Danemarcei. Pentru moment, ca prinț moștenitor, Wilhelm domnea ca un stăpân absolut asupra micului comitat Hanau, la câțiva kilometri de Frankfurt. Viclean, tot atât de dornic de câștig ca și tatăl său și deja ros de avariție, ducea o viață de dezmaț, adunând amante și bastarzi – șaptezeci și patru după unele surse! – și încercând prin toate mijloacele să-și mărească veniturile. Dacă acest desfrânat inveterat se hotărâse să onoreze târgul de la Frankfurt cu prezența sa, era desigur ca să trateze niscaiva afaceri.

Celălalt personaj avea aceeași vârstă, sau aproape, ca și prințul moștenitor. Născut în 1743 sau 1744, data este incertă, era, după spusa contemporanilor – nu există nici un portret al lui – un om de statură înaltă, cu frunte înaltă și buze senzuale. Lumea lui era la mare depărtare de cea a lui Wilhelm de Hesse-Cassel. Era doar un simplu negustor care cumpăra și revindea monezi și medalii rare, bijuterii vechi, gravuri de valoare și alte antichități. Era mai ales evreu, ceea ce, de altfel, nu-i puneă nici o problemă lui Wilhelm, care era cu totul lipsit de prejudecăți în materie, cu condiția ca relația să-i aducă bani. Omul se numea Meyer Amschel Rothschild.

Medalii și monede... Ca toți aristocrații Europei, și prințul nutrea o adevărată pasiune pentru obiectele vechi și era un colecționar avizat. Asta îl adusesse la târgul de la Frankfurt, ca să se întâlnească, la recomandarea unuia dintre apropiații săi, cu

„evreul Meyer”. Wilhelm era sigur că o să găsească ceea ce caută. Situat la încrucișarea marilor drumuri comerciale care leagă Germania de Sud cu marile porturi ale mării Baltice – Hamburg, Bremen, Lübeck – și, de acolo, cu Țările de Jos și cu Anglia, legat prin râul Main de Rin, principala arteră fluvială a Europei – orașul era în acea vreme o așezare comercială prosperă. Extrema diversitate a monedelor în circulație în Europa, cu care se făcea schimb la cele două mari târguri anuale, favorizase dezvoltarea activităților bancare specializate în schimb și scrisori de credit, dând naștere unei vocații căreia Frankfurt i-a rămas fidel până în zilele noastre. Printre cei 200 de negocianți care se îndeletniceau cu zăvălia, trăitori atunci în oraș, se număra o majoritate de evrei, care preluaseră această activitate multă vreme privită cu desconsiderare de catolici. În afară de mănuierea banilor de metal folosiți cam peste tot în Europa, ei căpătaseră o mare competență în comerțul cu monede și medalii vechi, după care se dădeau în vânt elitele aristocratice ale epocii. În exercitarea profesiei lor, evreii aveau un avantaj: importanța rețelei lor familiale. Ea le permitea să dispună de contacte sigure în toate orașele din Germania, ușurând astfel operațiile de schimb și, când era nevoie, transferul de bani dintr-un loc în altul.

Meyer Amschel era unul dintre acești mănuiitori de bani, printre mulți alții. În ziua aceea, Wilhelm de Hesse-Cassel a cumpărat de la el monezi și medalii în valoare de 38 de florini. Comanda era modestă, desigur, dar ea reprezenta o etapă majoră pentru Meyer Amschel. De-acum înainte, soarta lui va fi legată strâns de cea a prințului, care, în căutare de oameni de încredere care să-i mărească averea, îi va încredința puțin câte puțin o parte crescândă a afacerilor sale, dând astfel impulsul de pornire monumentalului său destin. În acea primăvară a anului 1765, în timp ce străzile din jur fremătau de activitatea trepidantă a negustorilor și bancherilor, Mayer Amschel putea să spere că va ieși din strâmtoarea universului său și al familiei sale: ghetoul din Frankfurt.

„Ulița evreilor”, *Judengasse*, constituie de secole o lume aparte, separată de restul orașului prin ziduri înalte cu trei porți groase, păzite în permanență de soldați și încuiate în fiecare seară când se înnoptează. În această stradă unică, foarte lungă dar care nu depășește trei metri lățime, se îngrămădește încă din secolul al

XII-lea comunitatea evreiască cea mai importantă și cea mai maltratată din Germania. Trăiesc acolo 3000 de oameni. Condițiile de viață sunt grele, ca să nu spunem îngrozitoare. Orașul Frankfurt refuzând să mărească *Judengasse* – care se întinde în arc de cerc și este blocată la nord de poarta Bornheimer și la sud de cimitirul evreiesc –, prețul locuințelor, insuficiente la număr, crește neîncetat. În 1740, o casă de patru încăperi pe jumătate dărăpănată și cu totul lipsită de aerisire s-a vândut cu 6 000 de florini, o sumă considerabilă, echivalentă cu cea pe care a plătit-o tatăl lui Goethe pentru o casă frumoasă cu 20 de încăperi, în cartierul burghez al Frankfurtului³.

În afară de asta, pentru a obține statutul legal de rezident, evreii trebuie să fie obligatoriu proprietari. Rezultat: două, trei și uneori până la cinci familii locuiesc într-o casă prevăzută inițial pentru o singură familie. De-a lungul timpului, casele au fost împărțite în apartamente din ce în ce mai mici sau au fost pur și simplu supraînlățate cu două sau trei nivele, agravând riscul de incendiu... sau de prăbușire. Pentru a câștiga și mai mult spațiu, noi șiruri de clădiri au fost ridicate în curțile din spate, accentuând suprapopularea în *Judengasse*. Slab luminată, umedă și tot timpul aglomerată, strada nu e pavată decât parțial și bineînțeles nu e canalizată. Murdăria și duhoarea sunt înspăimântătoare. „Strâmtoarea, murdăria, fojgăiala, accentul unei limbi neplăcute, toate astea produceau cea mai supărătoare impresie”, scrie Goethe în amintirile sale. În acest spațiu sinistru, locuitorii sunt supuși unor restricții fără număr, cele mai multe codificate la începutul secolului al XVII-lea. Evreii sunt închiși în ghetou pe timpul nopții, în zilele de duminică și în perioada sărbătorilor religioase, le este interzis să intre în biserici, în grădinile publice, în hanuri și cafenele și să zăbovească în piețele publice.

Pot să circule pe străduțele din centru, dar numai pentru motive profesionale și cu condiția să nu meargă mai mult de doi unul lângă altul. Dacă unul dintre ei are ghinionul să ridice ochii spre procesiunea Corpus Christi⁴, riscă foarte serios să se trezească la închisoare.

³ Amos Elon, *Le Premier des Rothschild*, Paris, Calmann-Lévy, 1997.

⁴ Sărbătorită în general la 60 de zile după Paști pentru a marca prezența reală a corpului lui Hristos în sfânta împărtășanie (n. trad.).